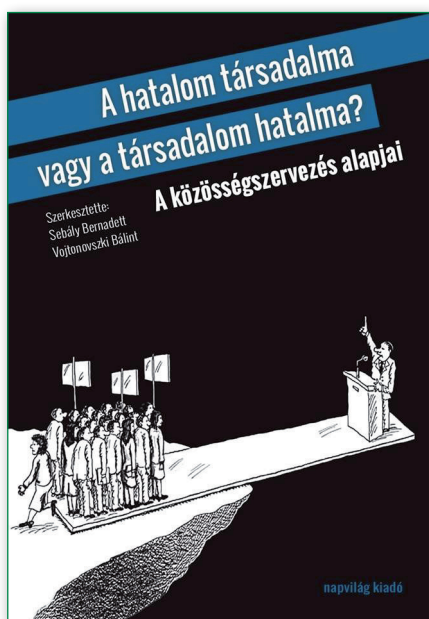

LÁSZLÓ JOHANNA

AZ ETIKUS ÉS HATÉKONY SZERVEZÉSRŐL

Sebály Bernadett – Vojtonovszki Bálint (szerk.): *A hatalom társadalma vagy a társadalom hatalma? – A közösségszervezés alapjai*. Budapest: Napvilág Kiadó – Humán Platform Egyesület – Civil Kollégium Alapítvány, 2016. 223 o.

Ha a közösségszervezés¹ területére a szociális munka felől érkezve a képessé tétel, a hatalommal való felruházás témaköréhez kapcsolódó szakkönyvet olvasok, föl szoktam tenni magamnak néhány kérdést, amelyek alapján eldöntöm, hogy az adott kötetet később a kezem ügyében fogom-e tartani, vagy egy távolabbi polcon is megteszi. Ezek a kérdések nagyjából így hangzanak: aktuális és releváns-e, amit olvasok, olyan témát jár-e körül, ami az itt és most valóságára reflektál? Módszertanilag valóban használható-e számomra az, ami a kötetben benne foglaltatik? Őszinte-e könyv abban a tekintetben, hogy a másokkal való munkát sem az altruizmus, sem a heroizmus mázával nem vonja be? Nyíltak-e a kötetet jegyzők azt illetően,

hogy a képessé tétel folyamata nem értéksemleges, és nem valósulhat meg akkor, ha nem az emberi jogok tiszteletben tartása jelenti az alapját?

A fentieket gondoltam át akkor is, amikor befejeztem *A hatalom társadalma vagy a társadalom hatalma? – A közösségszervezés alapjai* című kötetet, amelynek megjelentetése – ahogy ez az előszóból és a bevezetőből is kiderül – több célt is szolgál: (1) a hazai közösségszervezés szakmai fejlődéséhez kíván hozzájárulni az Amerikai Egyesült Államok közösségszervezői tudáskészletéből merítve;

¹ A közösségszervezés az a folyamat (és egyben a folyamatot támogató szakmát is így nevezik), amelyben az azonos vagy hasonló érdeksérelmet elszenvedők közös cselekvésbe fognak érdekeik érvényesítéséért. A folyamat katalizátora a közösségszervező, főszereplői az érdeksérelmet elszenvedő érintettek, illetve a közülük kikerülő közösségi vezetők. A közösségszervezés kulcsfogalma többek között a kampány és a közösségi akció. A közösségszervezés egyik alapkönyve: Bobo–Max–Kendall 2001.

(2) módszertani útmutatóként a gyakorlati szervezői munkát segítené elő; (3) egyetemi kurzusok szöveggyűjteménye is lehet; (4) a közösségszervezésen keresztül pedig a demokrácia építését állítja középpontba. Mindez túlságosan ambíciózus lenne? Abban az esetben igen, ha a könyv az elméleti kérdések mellett (ilyen pl. a kötetben a közösségszervezés elhelyezése a társadalmi beavatkozások rendszerében, a vezetés értéktelítettségének vizsgálata vagy a szervezeti struktúra hiányának problematikája) nem tartalmazna jól körülhatárolható módszertani fogódzókat (Alinsky-modell, nőközpontú modell stb.), történelmi példákat (lásd pl.: polgárjogi mozgalom az USA-ban, női felszabadítási mozgalom), konkrét kampányismertetőket (New York-i háztartási alkalmazottak munkajogi kampánya, az Alacsony Jövedelmű és Hajléktalan Állampolgárok Szövetségének kampánya stb.) vagy a praxis kihívásainak elemzését (pl. az urbánus vs. vidéki közösségszervezés eltéréseit illetően). A zárójeles megjegyzéseimből reményeim szerint érzékelhető, hogy az a benyomásom: a kötetet jegyzők nem a levegőbe beszélnek.

A könyv számos szerző az elméletet, illetve a gyakorlatot bemutató tanulmányának gyűjteménye, szerkesztői, *Sebály Bernadett* és *Vojtonovszki Bálint* maguk is gyakorlott közösségszervezők, akik biztos kézzel válogattak az írások között.

Az elméleti rész *Marshall Ganz*nak a közösségszervezés főbb fogalmait (szervezői folyamat, közösségi vezetők, hatalom, akció, tervezés, stratégia, kapcsolatépítés stb.) ismertető írásával indul, amelyet *Paul Kivel* „Szociális ellátás vagy társadalmi változás?” c. tanulmánya követ. Utóbbi a segítségnyújtást, majd továbblépve a hatalommal való felruházást vizsgálja a társadalmi változások elérésének fényében, miközben kendőzetlenül szól a vesztélyről, miszerint a jó szándékú segítő is hozzájárulhat a társadalmi igazságtalanság és a status quo fenntartásához, ha nem tesz föl magának néhány alapvető reflektív és etikai kérdést. Ganz és Kivel is középpontba helyezi az értékeket, erre a szálra fűzhető föl *Ronald A. Heifetz* több vezetéseméleti modellt is számba vevő szövegének logikája is. Ahogy Kivel szerint az, hogy kit és hogyan támogatunk, kivel vagyunk szolidárisak, már önmagában árulkodik valós értékorientációnkról, Heifetz szerint a vezetés sem tárgyalható a mögötte álló értékek nélkül, akkor sem, ha ezek rejtetten vannak jelen.

Az értékek, a társadalmi kontextus, a történelmi pillanat és a személyes történet összekapcsolódását a közösségszervezésben *Jan Rehmman Willie Baptist*tal készített interjúja illusztrálja remekül, amelynek segítségével többdimenzióssá válik a Rosa Parks nevével összeforrt buszbojkott, ifj. Martin Luther King munkássága (különös tekintettel az itthon kevésbé ismert tervekre a Szegény Emberek Kampányát illetően), a Fekete Párducok tevékenysége, illetve személyes mélységgel gazdagodik többek között a rasszizmus elleni harcról vagy a szakszervezetiségről alkotott képünk.

Két közösségszervezői modell, az Alinsky-féle irányzat és a nőközpontú megközelítés társadalmi nemi alapú összevetése áll reflektorfényben a *Susan Stall* és *Randy Stoesker* szerzőpáros által jegyzett tanulmányban, illetve *Ai-Jen Poo*

kampánybemutató írásának is a központi eleme a társadalmi nem és a szerveződés. *Stall* és *Stoesker* a szervezői modellek vizsgálata közben a közösségszervezői szakma egyik „szent tehenét”, Saul Alinsky munkásságát (akitől szintén találunk egy szöveget a kötetben) is kritikusan szemléli, ismertetve, hogy a nők hogyan kerültek hátrányos helyzetbe az általa kidolgozott szakmai modellben. Poo pedig a háztartási alkalmazottak munkaügyi küzdelmét bemutatva szól az interszekcionális kirekesztésről (hiszen a szerveződő közösség tagjai jórészt fekete és latin-amerikai szegény nők), illetve hoz példát egy ilyen nehezített pályán zajló sikeres közösségszervezői folyamatra.

A gyakorlati rész *Larry B. McNeil* írásával indul, amely átrajzolja azt a sematikus képet a közösségszervezésről, amely a szervezői folyamatot leegyszerűsíti a stratégiák mentén lebonyolított akciók összességére. McNeil hangsúlyozza, hogy közösségszervezésnek éppígy részét képezi a kapcsolatépítés is, amely empátián, aktív odafigyelésen keresztül (mindez a szociális munkából is ismerős lehet), illetve tudatosság és megerősítő szokások, ha úgy tetszik, rítusok révén valósul meg. *Saul Alinsky* is hangsúlyozza, hogy a kapcsolatépítés, a bizalom és a remény erősítése kulcsfontosságú: ezek segítségével aktívvá válhatnak korábban apatikus emberek, érdekközösségek formálódhatnak, erősödhet a közösség, amely ügyeket határoz meg és szerveződik, és amelynek a remény mellett hajtóereje az elégedetlenség is, amelyben megnyilvánul a változásra való igény. A mozgalmak, szerveződések egy pontján *Jo Freeman* szerint a hatékonyság érdekében elkerülhetetlené válik a struktúra átgondolása, mert ennek hiánya rossz információáramláshoz, a transzparencia hiányához, motivációvesztéshez és káros klikkesedéshez vezethet. Freeman mindezek elkerülésére a demokratikus strukturálás alapelveit ajánlja.

De hogy néz ki a közösségszervező napi valósága? Erre ad választ *Joe Szakos*nak és *Kristin Layng Szakos*nak Nicholas Graber-Grace közösségszervező egy munkanapját végigkövető összefoglalója.

Mike Evans, *George Goehl* és *Kim Bobo* egy városi lakhatási kampányt mutat be, amely inspirációul szolgálhat többek között a médiahasználatot, a szövetségeskeresést vagy a forráshiány kreatív kezelését illetően. Az urbánus környezet után *Gary Sandusky* írása bevezet a vidéki közösségszervezésbe tíz alapelv mentén, amelyek segítségével a vidékre jellemző közelség, személyesség, lassabb tempó nem gátjává, pusztán adottságává válik a szervezői folyamatnak.

A gyakorlati rész zárásaként a *Myles Horton*, *Judith Kohl* és *Herbert Kohl* írásában Myles Horton hívja föl a figyelmet arra, hogy a közösségszervezésben döntő jelentősége van a képzésnek, a tanulási folyamatnak, aminek azonban nem szabad a rossz iskolai beidegződéseket előhívó „információt átadó és információt passzívan befogadó” sémára épülnie, hanem egy interaktív folyamatnak kell lennie a képző és a képzésben résztvevő közt, a képzőnek pedig szem előtt kell tartania azt az aranyszabályt, hogy onnan indítsa a tanulási folyamatot, ahol a képzésben résztvevő tart: építsen a résztvevő tapasztalataira, teremtsen döntési helyzeteket, amelyekben a résztvevő megélheti, hogy van mozgásteret és cselekvőképessége, amellyel lehet is, kell is élnie.

Nem véletlenül itt, ezzel a gondolattal végződik a kötetben található tanulmányok sora, tulajdonképpen az olvasónak szánt felhívásként. Ezt követően kapott helyett a könyv szerzőinek rövid bemutatása.

A recenzióm nyitányában kérdéseket tettem föl magam is, amelyeket most megválaszolok. *Aktuális és releváns-e „A hatalom társadalma vagy a társadalom hatalma? – A közösségszervezés alapjai” című kötet?* Úgy vélem igen, hiszen nem lehet nem észrevennünk, hogy a jelen Magyarországon a társadalmi ranglétra tetején a javak és a hatalom koncentrációja a kevesek kiváltsága, míg az alján a nélkülözés és a kirekesztettség tömegek terhe. Egy olyan kötet, amely gyakorlati útmutatóul szolgálhat abban a tekintetben, hogy ezt a társadalmi széttöredezettiséget, igazságtalanságot hogyan lehet átalakítani a részvétel segítségével, közösen felismert érdekek és demokratikus értékek mentén, már témájánál fogva figyelmet érdemel.

Módszertanilag igényes és használható szakkönyvről van-e szó? A könyv szerkezeti tagolása világos, jól átlátható. A közösségszervezésre az elmélet és a gyakorlat szemszögéből is alapos rátekintést nyújt, ezért nem csupán a szervezéssel most ismerkedők, hanem a gyakorló szervezők és a képzők számára is gazdag anyagot jelent. A kötetben számos tanulmány ágyaz meg a fogalmaknak, amelyeket aztán a híres, sokat hallott, de a könyvben bemutatott módon mégis újszerű történelmi kampányok és kevésbé ismert, érdekes, esettanulmányként elemezhető, dilemmákat felvető, módszereket, eszközöket fölvonultató frissebb kampányleírások egészítenek ki. A könyvnek külön hitelességet ad, hogy a tanulmányok jegyzői között számos gyakorlott közösségszervezőt találunk, és a szervezés folyamatát többféle környezetben és történelmi pillanatban (vidék és város, 1960-as és '90-es évek stb.) is vizsgálhatjuk a segítségükkel. A kötet által nyújtott tág szakmai-társadalmi perspektíva és a szövegek közérthetősége elősegíti, hogy a könyv sokak számára legyen hasznos olvasmány: civilek, állampolgárok, tenni akarók, különböző közösségek tagjai és közösségen kívül rekedők, segítő szakmát űzők, szociális területen dolgozók (szociális munkások számára pl. örömmel ajánlanám Paul Kivel írását), társadalomtudományokkal, demokráciafejlesztéssel, demokratikus oktatással foglalkozók és persze közösségszervezők figyelmére mindenképpen számot tarthat.

A kötet erőssége a szövegtestet olykor fogalmakkal, kulcsszereplők és szervezetek bemutatásával érdemben kiegészítő lábjegyzetek megléte, a hivatkozások pontossága, az egy-egy fejezet után található bő szakirodalom-jegyzék. A fordítás színvonalas, a szöveg olvasható, szakterminusokkal nem túlterhelt. A könyvet szöveggyűjteményként kapcsolódó egyetemi kurzusokhoz ajánlanám, a reménybeli következő kiadásokhoz (amelyekben akár a koalíciószervezés témája is hangsúlyosabban megjelenhetne, illetve a kampányelemzések részeként majdan hazai példák is) annyit hozzáfűzve, hogy az oktatáshoz a kötetben egy név- és tárgymutató hasznos lenne, valamint az alapfogalmak vizuális kiemelése (félkövér vagy dőlt szedéssel) megfontolandó. A borítókép összhangban áll a kötet tartalmával, a fülszövegek figyelemfelkeltők.

A képessé tétel, felhatalmazás tárgyalása során elkerüli-e a könyv az altruizmus, heroizmus csapdáját? A kötet szövegeit átjárja az egészséges és elengedhetetlen kritikai hangvétel, amely elől a segítő szakmát űzőket gyakran kalodába záró jóindulatú(?) paternalizmus nem menekülhet. A könyvből számos példát emelhetnék ki szövegszerűen, a rövideg kedvéért itt most az elméleti részből a Kivel-féle kérdéssort, a gyakorlatiból „A tisztesség szigetei” c. fejezetet említtem.

Vállalják-e a szerzők/szerkesztők, hogy kimondják: a másokkal végzett munka nem értékes, és a hatalommal való felruházás folyamata kérdéses, ha nem képezi részét az emberi jogokra való reflexió? A kötetnek kifejezett erőssége a társadalmi igazságosság gondolata mint vezérelv, amely habarcsként tartja egyben a különböző közösségszervezői témákat taglaló szövegeket. Nincsenek üresjáratok, ez a könyv világosan és egyértelműen arról szól, hogy a különböző okokból (szegénység, rasszizmus, szexizmus stb.) a társadalomban elnyomással, kirekesztéssel szembenező csoportok érdekvédelme hogyan támogatható a közösség erejével. Kevés ilyen húsbavágó téma van ma Magyarországon.

Mindezek alapján úgy gondolom: szakkönyvként és inspiráció gyanánt is érdemes elolvasni, sőt újra és újra áttanulmányozni ezt a kötetet. Én egészen biztosan ezt fogom tenni.

Irodalom

- Bobo, Kim – Max, Steve – Kendall, Jackie (2001): *Organizing for Social Change*. Midwest Academy Manual for Activists. Santa Ana, Calif.: Seven Locks Press.
- Tew, Jerry (2009): A hatalom és a hatalomnélküliség értelmezése. In Bányai Emőke (szerk.): *Kortárs szociálismunka-elméletek, tereptanítás, szupervízió*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület – ELTE TáTK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék, 133–158.